

„Je to vlastne recept na život“

...zhodnotili svoj film *Para nad riekou* dokumentaristi Robert Kirchhoff a Filip Remunda, a pri troche fantázie to platí pre všetky filmy, ktoré divákovi prináša projekt KineDok.

V roku 2017 KineDok ponúka 16 nových autorských dokumentárnych filmov vrátane víťaza Cien českej filmovej kritiky (*Normálny autistický film*) a filmu nominovaného na Českého leva (*FC Roma*). Nebude chýbať 5. október, film Martina Kollára, ktorý minulý rok slávil úspechy na festivale v Rotterdame. Neprídete ani o to najlepšie z nórskej produkcie. Film Davida Alraeka *S dedom na mesiac* vyhral na festivale v Bergene cenu divákov.

Aj tento rok sa môžete tešiť okrem projekcií najlepších európskych dokumentárnych filmov na návštevy filmových tvorcov a diskusie s nimi. Viacerí z vás možno mali možnosť minulý rok zažiť turné filmára a hudobníka Honzu Foukala, diskutovať s ním o jeho filme *Amerika*, následne si zatancovať na jeho koncerte a zažiť poéziu trampskeho života na vlastnej koži.

Film je pre mňa individuálny postoj jedinca, ktorý sa odohráva v psychickom teritóriu a môže ho kultivovať a reflektovať, aby potom mohol vstúpiť do verejného priestoru a stať sa v ňom platný. To je pre mňa výzva, vstup do politického priestoru odohrávajúci sa formou pomenúvania vnútorných útrobov človeka.

(Honza Foukal počas svojho turné s KineDokom)

Alebo ste mali šťastie stretnúť sa osobne s nórsnym režisérrom Frodem Fimlandom, ktorý cestoval po Slovensku, aby s divákmi KineDoku osobne zdieľal svoje filmárske skúsenosti s nakrúcaním každodenného života na farme, podmanivo zobrazeným vo filme *Brat a sestra vo večnosti*.

Naši lokálni promotéri, ako nazývame organizátorov projekcií na miestach, kde premietame KineDok, si pre svojich divákov pripravili sprievodné podujatia a diskusie nielen s režisérmi ale aj s odborníkmi na témy, ktoré jednotlivé filmy reflektujú. Napríklad účasť žilinského Autistického centra na projekcii filmu *Tak ďaleko, tak blízko* režiséra Jara Vojteka, alebo projekcia filmu *Miss Roma v škole* v Spišskom Podhradí, spojená s premietaním krátkeho filmu lokálneho filmára Petra Krupu a diskusiou s odborníčkou Petrou Melikantovou s pozvanými Rómami o nich a s nimi.

KineDok pre mňa predstavuje originálnu neformálnu distribúciu vysokokvalitných dokumentárnych filmov, ktoré človeka nenechajú chladným. Cez svoje výpovede prispievajú obrázky kúsok k mozaike subjektívneho poznania, znásobia empatiu a zároveň i istý nadhľad nad vlastnou životnou cestou. Dajú pocítiť ľudskosť a vedomie, že sme všetci utkaní z rovnakej a zároveň takej pestrej a mnohorakej látky, ktorej vzor každého jedinečne definuje.

Klára – lokálna promotérka v Žiline (OZ Prenos/Kino Bastard)

Pre tých z vás, ktorí počujú o KineDoku prvý raz

KineDok je medzinárodná komunita a jedinečná platforma pre filmové kluby a spôsob alternatívnej distribúcie, spájajúci priaznivcov a tvorcov kratívnej dokumentaristiky, fungujúci od roku 2015 a neustále sa rozrastajúci o nové krajiny a projekčné miesta. V roku 2017 sa bude premietiť 16 dokumentov z východnej a strednej Európy na viac ako 20 miestach v každej zo zúčastnených krajín: Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Nórsko, Poľsko, Rumunsko, Chorvátsko a Bulharsko.

Cooltajner - uetné premietanie
v Považskej Bystrici

1	Úvod
2	O projekte
4	5. október
6	Para nad riekou
8	FC Roma
10	Normálny autistický film
12	Cinema, mon amour
14	Iba dych
16	Príkaz zhora + Oni
18	Kainove deti
20	Koniec sveta
22	Strýčko Tony, Traja blázni a tajná služba
24	Po záruke
26	Turizmus!
28	Slobodní
30	S dedom na mesiac
32	Cambridge
34	Kráľovná ticha

5. október
Réžia: Martin Kollár
Slovensko 2016, 50'

Filmy

Kontemplatívna a takmer nemá kino-jazda

Debutový film kameramana a fotografa Martina Kollára *5. október* je dokumentárnou road movie. Nie je to však prvý celovečerný film, na ktorom sa Kollár kreatívne podieľal. Jeho svojbytný štýl nachádzame nielen v stovkách fotografií vystavovaných v galériách v Berlíne, Tel Avive či New Yorku, ale aj v celovečerných dokumentárnych filmoch Petra Kerekesa (*66 sezón, Ako sa varia dejiny*) či hranom filme *Koza* (2015) pôvodne takisto dokumentaristu Ivana Ostrochovského. Kerekes s Kollárom boli v deväťdesiatych rokoch spouziaci a spolu s dokumentaristami Jurajom Lehotským, Jarom Vojtekom či Marekom Kubošom tvoria Generáciu 90, ako súhrnne pomenoval prameň vrcholu súčasnej slovenskej dokumentaristiky filmový kritik Pavel Branko.

5. október je takmer nemý štylizovaný dokument. Obsahuje zvukovú zložku, no v celom filme neodzníe až na jednu vetu žiaden dialóg ani (vnútorný) monológ. Martin Kollár sa so svojim bratom vydal na tichú kontemplatívnu cestu na bicykli. Názov filmu odkazuje k dátumu, ktorý môže byť pre Kollárovo brata osudným. Ide o dátum operácie, keď mu má byť odoperovaný obrovský nádor. Ten si, ako kríž, nesie po celý čas so sebou. Chuť do života nestratil, naopak, ako možno posledný duchovný akt si vyráža na kolesách poháňaných jeho vlastnými údmi, za hranice. Nocuje pod holým nebom, v spacáku. Čím viac sa od domova vzdaluje, tým bližšie je 5. október, potenciálne fatálny deň.

Časový posun a náznak fabulárnej konštrukcie reprezentuje denníkové rámcovanie. To zároveň odkrýva niektoré z autentických zápiskov Kollárovo brata. To, čo by sme čakali, teda najmä ťažobu vyplývajúcu z rakoviny hlavného (a jediného) protagonistu sa nestráca, no odľahčenie prichádza s dojmom zmierenia, ktoré nadobúda ústredná postava, a krásou, s akou predkamerovú realitu objektívom observuje jej najbližší rodinný príslušník. Dominantná nie je rakovina, ale skôr motív cesty, hľadania, zračiaci sa v samotnej žánrovej esencii road movie.

Pre formalistický prístup, ktorý Kollár naplno prejavil už vo filme *Koza*, sú príznačné dlhé statické zábery so snahou o centrálnu kompozíciu (podobnú formu môžeme nájsť aj u rakúskeho filmára Ulricha Seidla). Tento obrazový princíp založený na prevažne celkoch a veľkých celkoch vytvára dojem rozpochybovaných fotografií.

Na smrť čakáme všetci, nie každý však vie, kedy asi môže prísť. To je odzbrojujúci fakt. Dialóg s ním prebieha v 5. októbri len podporuje možnosť chápať každý záber a sekvenciu ako široké sémantické pole. Zdanlivo explicitná montáž a filmová syntax sa pri dôkladnejšom recipovaní nejavia tak jednoznačne. Vynáranie sa viacvrstvých významov pri neprestajnom fokuse na jedného protagonistu je fascinujúcim hľadaním, podobným tomu, ktoré zažíva Kollár so svojim bratom, pretože neslobodno zabúdať, že si svoju film-cestu (Zuzana Mojžišová) plnia obaja spoločne. 5. október referuje k prežívaniu skutočného, autorsky absolútne intímneho stavu.

Ex post vstúpila do koprodukcii *5. októbra* aj česká pobočka HBO Europe, známa vyhľadávaním a podporou tých umelecky najambicióznejších projektov. Kollárova minimalistická vizuálna óda na krehkosť okolností v živote človeka mala premiéru na prestížnom Medzinárodnom filmovom festivale v Rotterdame.

Para nad riekou
Réžia: Robert Kirchhoff, Filip Remunda
Slovensko/Česko 2015, 83'

Filmy

Sláva vznášajúca sa nad riekou ako para, nestála a miznúca

Para nad riekou je trojportrétom exilových slovenských jazzmanov. Vznikal viac ako desaťročie a autorskú signatúru na ňom zanechala dvojica renomovaných dokumentaristov, Robert Kirchhoff, ktorého *Kauza Cervanová* (2013) rozprúdila kontroverzný spoločensko-politický diskurz a Filip Remunda, spoluautor *Českého sna* (2004), snímky svojho času nemenej polarizujúcej masy. Oba režiséri sa vo svojej tvorbe primárne venujú páľčivým celospoločenským otázkam. Remunda, jeden z priekopníkov Generácie Jihlava, spravidla cieľi na aktuálne javy (*Český sen* bol ironickou reakciou na marketingovú bublinu okolo vstupu Českej republiky do Európskej únie), Kirchhoffa kontinuálne zaujíma skúmanie kolektívnej historickej pamäti. *Para nad riekou* sa zdá byť digresiou od tém oboch autorov. Vznikala pri množstve projektov, ktoré medzičasom obaja režiséri vyvíjali.

Metóda, s ktorou tvorcovia filmu pracujú, má blízko paradokumentu, ktorý sa vyznačuje sklbením inscenácie, resp. iniciácie a pozorovateľského modu, zjednodušene povedané, aj to, čo pôsobí autenticky a pravdivo, môže byť v skutočnosti „zmanipulované“. Dokumentarista pretvára realitu na autorský obraz tak, že si z nej buď fragmentárne vyberá alebo do nej zasahuje, a to nielen prirodzenou voľbou veľkosti záberu či uhla kamery, ale priamo iniciáciou konkrétnych situácií, ako sa to udialo aj v *Para nad riekou*. Tento prístup nazvali tvorcovia „autoréžia“. Pri nakrúcaní vraj improvizovali, ako sa improvizuje aj v jaze. Situácie niekedy nechali aj úplne bez dozoru. Konceptia filmu sa nesie v duchu „dada“. Je analogická tomu, čo poznáme z nadrealizmu. Juxtapozície absurdna spája ten najvyšší princíp tohto filmu, ktorým nie je nič iné ako samotný jazz postavený na otvorenom konci a improvizácii.

Existenciálna dokumentárna esej portrétuje životy troch jazzových hudobníkov, ktorí skôr či neskôr po začiatku sovietskej okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy emigrovali na západ za vytúženou slobodou, vidinou slávy a nádejou na lepšie hudobné angažmán. Trubkár Laco Déczi, basista Ján Jankeje a saxofonista Ľubomír Tamaškovič. Až na Décziho, všetci pozitívne vyžití muzikanti ostali žiť sami a v zabudnutí. Každý z nich vychádza z iných téz. Vulgárny Déczi sa smeje z amerického pozitivizmu, je to láskavý pesimista, svoje mrzútstvo si užíva, tak ako bežný tok každodennosti dôchodku. S talianskym kolegom Chrisom De Pinom zo Spojených štátov (vraj osobným priateľom Georgea Busha) sa vyberú koncertovať do Žiaru nad Hronom. Tamaškovič voľakedy odišiel z Paríža späť do socialistického Československa, bol psychicky labilný a utiahol sa k hlbokkej viere v Boha. Bohu vďačí za všetko. Akýmsi komentátorom Tamaškoviča je jeho priateľ, akademický maliar Tomáš Krčméry. Jankeje žije v Nemecku v garsónke aj so svojím papagájom, s hudbou neprestal experimentovať. Všetci traja protagonisti dodávajú filmu neobvyklú výživnosť, sú presne „nakastovaní“, ako by boli vyberaní do hraného filmu. Vznik viacerých situácií opisujú režiséri ako „dokumentárny zázrak“.

Príbehy troch undergroundistov sa ani na moment nepretnú. Každý by z dramaturgického hľadiska fungoval ako samostatný film, dohromady však vytvárajú ešte pôsobivejší koncept. Niečo flagrantly ich predsa spája. Je to vôľa, ktorou podľa filmárov potláčajú existenciálnu úzkosť. Niekedy vyznieva tragicky, inokedy komicky. „Je to vlastne recept na život.“ povedali Robert Kirchhoff a Filip Remunda.

FC Roma
Réžia: Rozálie Kohoutová, Tomáš Bojar
Česko 2016, 76'

Filmy

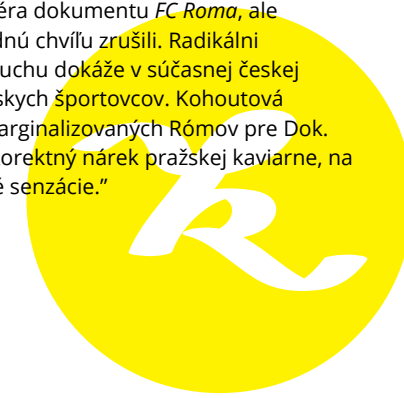
Hitler na ihrisko nepatrí

Na futbale sa vykrikuje, fandí, skanduje. Fanúšikovia kričia heslá buď synergicky alebo počuť len nejednoznačný hlasný šum. Ide o hru. Ide o všetko. To poznáme. Gól! Keď sa na futbalovom zápase vyzva z mŕtvych Adolf Hitler a na povrch vyrážajú rasistické pudy fanúšikov, niečo nie je v poriadku. Je to ilustrácia stavu spoločnosti presiaknutej xenofóbiou, ultimátny stav, zdvihnutý prst a pripomenka dejín, na ktoré sa zabúda prírýchlo. Víťaz kategórie Najlepší český dokumentárny film 20. ročníka Medzinárodného festivalu dokumentárnych Filmov Ji.hlava s názvom *FC Roma* ukazuje regionálny futbalový tím Rómov, s ktorým ostatné družstvá odmietajú zápasiť, všemožne sa tomu vyhýbajú, a keď k hre predsa dôjde, podpora z tribún rasisticky skanduje. Vedenie FC Roma sa však nevzdáva, apeluje na oficiálne stanoviny zväzu futbalových klubov, z ktorých mnohé radšej zaplatia pokutu, než aby prijali ponuku vyzývateľov. Rómov jednoducho bojkotujú.

Za dokumentom stojí dvojica tvorcov, Tomáš Bojar a Rozálie Kohoutová. Scenár písali spoločne, rozhodli sa pre pozorovaciu metódu, ktorou „s odstupom“ zaznamenávajú pozadie tretoligového českého futbalu, zápasy, no i obojstranné predsudky „gádžov“ aj Rómov. Vyhýbajú sa však stereotypom zobrazovania týchto predsudkov. Jednak vyjavujú to, čo poznáme, teda nenávisť bielych, na druhej strane ukazujú, že Rómovia majú tendenciu fixovať si bielych a priori od kolísky s hákovým krížom, a že ich postoj k Vietnamcom či moslimom je rovnako neselektívny. Citlivo a nekonvenčne zaznamenané medzirasové nuansy ocenila aj porota jihlavského festivalu. V rozhodnutí okrem iného napísala: „Je to antirasistický film druhej generácie, v ktorom sa už nie je potrebné odvolávať na pozitívny stereotyp.“ Napriek tomu, že dokument *FC Roma* zobrazuje jeden z najaktuálnejších fenoménov všeobecného verejného marazmu – rasizmus opäť na vzostupe, srší akýmsi nadneseným vtípom.

Frustrácia členov *FC Roma* a najmä jeho dvoch charizmatických trénerov, Patrika a Pavla, ktorým filmári venujú najväčší priestor, je hlboká, so systémom nebojújú krátko. Tento stav nespokojnosti má rôzne úrovne. Jeden z trénerov sa živí ako smetiari a nad vzájomnou výmenou názorov s bielym kolegom v práci len mávne rukou – pripomína to frašku. Keď ide o futbal, je to iné, situácia sa ho dotýka bytostnejšie. Šport by predsa mal byť obojstranne korektný. Dôležitým rozhodnutím bolo podľa Kohoutovej nenakrúcať futbal.

Na štadióne najstaršieho pražského klubu Bohemians 1905, na Ďolíčku, sa mala uskutočniť v septembri roku 2016 distribučná premiéra dokumentu *FC Roma*, ale organizátori z legendárneho klubu udalosť na poslednú chvíľu zrušili. Radikálni fanúšikovia sa vyhrážali, že premiéru zmariť. Koľko ruchu dokáže v súčasnej českej spoločnosti spôsobiť malá skupinka nadšených rómskych športovcov. Kohoutová komentuje vyhranenosť prístupov k problematike marginalizovaných Rómov pre Dok. revue.cz takto: „Na jednej strane máme akýsi hyperkorektný nárek pražskej kaviarne, na tej druhej potom bulvárne poňatie, ktoré tvorí umelé senzácie.“

Normální autistický film
Normální autistický film
Réžia: Miroslav Janek
Česko 2016, 88'

Filmy

Krátka komparácia dvoch normálnych filmov o autizme

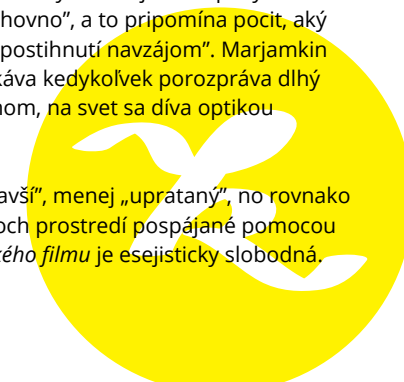
Minuloročný KineDok ponúkol lokálnym promotérom dokument Jara Vojteka *Tak ďaleko, tak blízko* (2014) zameraný na problematiku autizmu. Z objednávky autistického centra Andreas napokon vznikol autorský dokument s dramatickým oblúkom. Zarezoval na niekoľkých zahraničných festivaloch a vyhral aj národnú cenu Slnko v sieti. Pre tretí rok vybrali dramaturgovia KineDoku do portfólia český *Normální autistický film* (2016) režiséra Miroslava Janeka. Ako vyplýva už z názvu, má rovnakú tému ako Vojtekova snímka. Ide však o dva úplne odlišné filmárske prístupy, zámery, spektrá protagonistov, a teda aj o dva úplne odlišné filmy.

Kým Vojtek prizval na spoluprácu skúseného scenáristu Mareka Leščáka, ktorý do filmu zapracoval naratívnu štruktúru, Janek si písal scenár sám a od dramatických schém využívaných v hranom filme sa chcel oslobodiť. Forma *Tak ďaleko, tak blízko* pracuje s esteticky precíznou víziou, portréty autistov skladá v dramaturgicky pochopiteľnejšej skladbe, čo podporuje aj technicky čistá práca s obrazom – každý z nich je zároveň portrétom špecifického druhu autizmu.

Janek sa zameriava na abstraktný diskurz neurotypických („normálnych“ ľudí) a neurodiverzných (autistov). Abstraktný (laická väčšina o nich vo všeobecnosti vie málo, spravidla ich odsudzuje ako tých chorých) diskurz ukazuje abstraktný súd, v ktorom akoby nám Janek chcel pripomenúť Foucaultovu kritiku postulovanú v *Dejinách šialenstva*, keď osvietenici z pozície moci rozumu označili šialenstvo za nerozum a prestali s ním viesť dialóg. Janek nám svojím filmom pripomína, že autisti nás môžu mnohým obohatiť, dokonca otvoriť oči hlbokými metafyzickými myšlienkami. Janekovi protagonisti sú mentálne natolko spôsobilí, že miestami sa naozaj približujú predstavám o autistických génioch z hollywoodskych filmov. Spoločnosť ich segreguje, a oni pritom na pomyselných hranici dokážu vidieť svet omnoho kontextuálnejšie ako mnohí bežní ľudia pevne usadení v najrôznejších sociálnych štruktúrach – svet je však zariadený predovšetkým pre nich.

Denis je klavírny virtuóz, je sčítaný, vyzná sa v umení, vie po latinsky. Záznam jeho hry na piano akusticky oddeľuje jednotlivé sekvencie. Zábery, kde Denis v lese na kameni pokrytom machom simuluje hru na klavíri sú strhujúce svojou úprimnosťou. Lukáš vytvára v Janekovom filme akúsi metafilmovú linku, v ktorej je okrem filmového štábu priznaná aj jeho láska k filmu. Majda je poetka a svoje texty aranžuje do rapových melódií. Je to mizantropka. Dookola opakuje: „Všetko stojí za hovno“, a to pripomína pocit, aký poznáme asi všetci. Tvrdí, že spoločnosť a ona sú si „postihnutí navzájom“. Marjamkin paralelný svet sa odohráva v angličtine, v ktorej z rukáva kedykoľvek porozpráva dlhý príbeh, jej malý brat tiež trpí Aspergerovým syndrómom, na svet sa díva optikou príbuznou naivite romantických básnikov.

Janekov modus operandi je oproti Vojtekovmu „špinavší“, menej „uprataný“, no rovnako emocionálny. V rámci neho sledujeme záznamy štyroch prostredí pospájané pomocou asociatívnej montáže. Štruktúra *Normálneho autistického filmu* je esejisticky slobodná.

Cinema, mon amour
Cinema, Mon Amour
Réžia: Alexandru Belc Rumunsko,
Česko 2015, 70'

Filmy

Kinár srdcom: Rumunský Don Quijote Victor Purica

Filmu zasvätil život. Rovnako ako Wim Wenders, Jean-Luc Godard, Jim Jarmusch či Woody Allen. Akurát stál na opačnom konci, film nevymýšľal ani nenakrúcal, no premietal ho ľuďom. Victor Purica nekráčaľ po červenom koberci, ale dodnes zväzda tvrdý boj s apatickým divákom a arogantným politikom o existenciu kina Dacia Panoramic, ktoré vedie so svojimi vernými zamestnankyňami Corneliou a Lorenou. A to všetko pre jedinú vec – Victor skrátka miluje svoje kino. Strávil v ňom bezmála štyridsať rokov. Dnes čelí drastickému trendu likvidácie niekdajších kín transformovaných na kinokluby. V Rumunsku bolo za čias komunizmu takmer štyristo kín, dnes je ich tridsať. Na Slovensku sme sa s príchodom multikín umiestnených zväčša v obchodných centrách relatívne vyrovnali. Audiovizuálny fond úspešne zdigitalizoval desiatky kín po celom Slovensku, ktoré kontinuálne premietajú najmä artové hrané, dokumentárne aj animované tituly. Krivka návštevnosti dokonca stúpa a odveká debata o tom, či inštitúcia kina zanikne najprv príchodom televízie, neskôr nástupom internetu, podobná tej z čias vzniku kinematografie, ktorá mala devalvovať divadlo, konštatuje, že ľudia si strieborné plátno ctia podnes. V Rumunsku bola však konfrontácia duše kina s kapitalistickými vzorcami oveľa drsnejšia.

Príbeh o starnúcom cinefilovi nakrútil rumunský dokumentarista Alexandru Belc a dal mu príznačný názov *Cinema, mon amour* (2015). Na zlaté časy naplnenej kinosály spomína Victor Purica so slzami v očiach a s pohárom bieleho vína. Pamätá si, že na *Titanic* prišlo vyše deväťsto divákov, toľko peňazí vraj pokope nikdy nevidel. Dnes sa snaží dovolať lokálnemu politikovi, u ktorého roky lobuje za lepšie ekonomické podmienky, no ten svoje sľuby doposiaľ nepremenil na realitu. Kino síce patrí štátu, ale ten ho nijako nepodporuje. V kinosále sa nekúri, premieta sa z blu-rayov, obrovský vestibul je pred projekciami takmer prázdny a Victor sa teší, keď prídu na premietanie traja ľudia. Asi toľko pravidelných percipientov má v súčasnosti Dacia Panoramic. Victor tvrdí, že aj keby prišiel len jeden divák, stále to má zmysel. Belcov film je portrétom rumunského Dona Quijota, ktorý sa rozhodol kino rekonštruovať svojpomocne. Kamere sa otvoril intímne a v jednom z rozhovorov priznáva, ako ním lomcuje skepsa a ako ťažko sa mu žije, keď je ignorovaný. Vnútorňá sila, akú objavil a s akou zanietene neprestáva bojovať za film, je nevšedná. S vráskami na čele a s cigaretou medzi prstami. Všimli si ho aj miestne médiá. Osud Victora je pre ne kuriózný.

Cinema, mon amour je pomalý observačno-výkladový dokument. Jeho temporytmus kopíruje statickú každodennosť rumunského kina a jeho „pôvodných obyvateľov“. Národná kinematografia, ktorej režiséri v súčasnosti so svojimi filmami vyhrávajú najprestížnejšie medzinárodné filmové festivaly vrátane Cannes a udávajú estetický trend (samozrejme máme na myslí rumunskú novú vlnu), na Victora Puricu zabudla. Monumentálne priestory Dacie Panoramic, také typické pre sovietske kiná (a dnes tak typicky prázdne), po ktorých sa premáva Victora postavička, sú metaforou – Victor má veľké srdce a znesie veľa. Jedno je isté. Svoje kino neopustí.

Dear o răsuflare
Iba dych
Réžia: Monica Lăzurean-Gorgan
Rumunsko 2016, 67'

Filmy

Spiritualizmus a bezhraničná viera ako cesta do záhuby?

Sometra bola rumunská továreň na spracovanie olova, zinku a iných farebných kovov. Mesto, kde sídlila, má najkontaminovanejšie ovzdušie v Európe. Komín, ktorý sa týči nad niekoľkotisícovým mestečkom Copșa Mică je symbolom trápenia, aké spôsobil tamojším obyvateľom. Dymiaci komíny ako typický príklad znaku – indexu už viac nechrlí dym, a to značí, že mnohí obyvatelia sú bez práce.

Odkedy továreň zavreli, nezamestnanosť stúpila, no málokto tvrdí, že by chcel, aby Sometru opäť otvorili. Dobrin Sicrea áno. Tento vzorný otec a kresťan vychováva tri deti. Jeho dcéra Denisa má rázštep stavca a on verí, že ustavičným a pokorným modlením sa situácia zmení. Bez medikamentov, bez doktorov.

Čiro observačný časozberný dokument rumunskej producentky a debutovej režisérky Monicy Lăzurean-Gorgan *Iba dych* (2016) je podobenstvom o industriálnej skaze jedného mesta a naivnej a nezodpovednej viere jedného muža. Vznikal sedem rokov. Každý z nich rámcuje novú kapitolu. Vo filme sú v prospech vycibrenej formy využívané len diegetické zvuky a statické zábery.

„To nie je náhoda, že sa nám narodilo takéto dieťa. Mali by sme zaň ďakovať Bohu,“ hovorí Dobrin svojej manželke v jednej z úvodných sekvencií. Denisina zdravotná situácia sa časom nekompromisne zhoršuje. Manželský pár, ale predovšetkým Dobrin, dumá s absolútnym pokojom nad iluzórnou predstavou o polepšení zdravia jeho dcéry. Vytvára vákuum, v ktorom chorľavie viac a viac, zatiaľ čo jeho najbližší veria v zvrat tragického konca, teda sa tak aspoň tvária. Denisa vo filme skoro neprehovorí. Čas v zaostalej krajine plynie, svet beží okolo nej v pomalom tempe, pokiaľ ona rastie a dospieva na invalidnom vozíčku. Hlavnou postavou tohto filmu nie je Dobrin, ale práve mĺkva Denisa. Rozhoduje sa o nej, no bez nej. Všetko má požehnávať Biblia. Biblia ako kánon je v tejto domácnosti doslova svätou knihou. Má riešiť choroby, splácať pôžičku, ktorá je pre rodinu nezanedbateľnou záťažou, riešiť konflikt otca a rebelujúceho syna.

**Felsőbb parancs + Azok
Príkaz zhora + Oni**

Réžia: Viktor Oszkár Nagy,
András Petrik, Krisztina Meggyes
Maďarsko 2013 + 2015, 50 + 28'

Filmy

Oni prišli, aby ľuďom ukázali, ako veľmi sa nudia

Celovečerný *Príkaz zhora* (2013) a krátkometrážny *Oni* (2015) ponúka KineDok ako kompaktné. Oba maďarské dokumentárne filmy mapujú vplyv blízkovýchodných a afrických migrantov na verejnú mienku maďarských obyvateľov srbsko-maďarských hraníc. Spoločnosť sa rozdeľuje zvnútra. Táto delba postupne vynáša na povrch latentných rasistov, ktorí sa v rôznych formách aktivizujú a broja proti utečencom. Mnohí odmietajú žiť v blízkosti detenčných táborov či malých skupiniek schovávajúcich sa pred políciou, ktoré cez kruté zimy vonku takmer umrzli.

Príkaz zhora ukazuje maďarskú hranicu, ktorá je vstupom do Európskej únie. Miestny pastor pomáha utečencom na druhej strane – v srbskom meste Subotica. Túto pomoc vykonáva nelegálne a dobrovoľne. Nosí im jedlo, šatstvo, rozpráva sa s nimi, zaujíma sa o nich. Je vzdelaný, ovláda niekoľko jazykov a problematika človeka na úteku ho zaujíma hlbšie. O rovnakú hranicu sa zaujíma aj tamojší policajt. O tom, že koná dobro, keď sa snaží imigrantov chytiť, zadržať a poslať naspäť, je presvedčený. Za svoju činnosť je dokonca vyznamenaný, z policajného auta hrdo kýva spoluobčanom. Autentické zábery vydareného policajného zásahu či rutínnej obchôdzky, kde sa policajti neštítia demonštrovať svoj rasistický pohľad, pôsobia mrazivo. Sú v kontrapunkte línie zobrazujúcej interakcie pastora a utečencov. *Príkaz zhora* vznikol s podporou Fondu Európskej únie na pomoc utečencom v rámci projektu Hide and Seek (Hra na schovávačku).

Azok (*Oni*, ako znie pôvodný názov) je krátky film využívajúci televíznu estetiku. Prevažnú časť tvoria „hovoriace hlavy“. Výpovede niekoľkých obyvateľov malej maďarskej obce sa dynamicky striedajú v mozaike strachu a hnevu, ktorý prechováva k „nepozvaným“ hosťom. Väčšina sa nevie vyrovnáť so skupinkou černochoch, ktorí sa jedného dňa vynorili z lesa, boli umiestnení v neďalekom utečeneckom tábore a pravidelne chodia do miestneho kresťanského svätostánku na nedeľné omše. „Chceme späť svoj život,“ hovoria obyvatelia. Chcú sa prestať báť púšťať svoje deti na ulicu samé, nechcú viac byť v pozore, veria totiž, že utečenci čiastočne internovaní za dedinou, sú vrahovia a zločinci. Založia občiansku koalíciu a chcú zvrhnúť starostu (jeho hlas je využitý v komentári), pretože ten spolu s najstarším obyvateľom obce stojí na opačnej strane názorového spektra, ktoré zdôrazňuje, že utečenci predsa opúšťajú svoj domov, utekajú pred vojnou. Komentár „starešinu“ srší iróniou. Do deja nás uvádza krátka animácia, kde je maďarská dedinka predstavená anekdoticky rozprávkovou formulou „Kde bolo, tam bolo“.

Na krátkej ploche dokázala režisérka Krisztina Meggyes tragikomicky zachytiť zdanlivo malý konflikt, ktorý v rámci širšieho kontextu funguje ako *pars pro toto*. Problematika imigrantov je totiž veľkou témou celého západného sveta. Je prirodzené, že dokumentaristi pred ňou nemohli zavrieť oči. Gianfranco Rosi nakrútil *Oheň na mori* (2016) o utečencoch na talianskom ostrove Lampedusa, víťazný film 66. Berlinale: Ale nemusíme ísť ďaleko, slovenská dokumentaristka Zuzana Piussi vo svojom filme *Český Alláh* (2016) v tejto súvislosti analyzuje spoločenské vrenie v Česku. Spoločnosť totiž potrebuje zrkadlo.

Káin gyermekei
Kainove deti
Réžia: Marcell Gerö
Maďarsko 2014, 104'

Filmy

Sú traja. Vraždili, keď boli ešte deťmi

Pubertu prežili v najtvrdšej maďarskej komunistickej base. Bola to zhoda okolností, nie dôkladne pripravovaný a úmyselný čin. Náhoda, bezvýhodisková situácia, skrat, zvláštna mixtúra emócií, ktoré dodnes nechápu, a pre ktoré majú doživotne zdevastované osudy. Ich utrpenie je dôkazom, že fatálnosť je medzi nami prítomná, a nikto pred ňou nie je celkom v bezpečí. Mladosť prežili za mrežami rovnakej inštitúcie. Boli presvedčaní, že sú tým najhorším, čo v štáte existuje, že sú nebezpeční výtržníci, a to do takej miery, že nikto nikdy nepripustí opak. Prácou bacharov, čo ich kontrolovali, hoci niektorí aj mali odlesk ľudskosti, bolo nenávidieť mladých väzňov. To sa zapísalo na každom jednom, a preto ich aj na dôvažok neobišiel a vyzúrili sa na nich tak známy recidivistický model – bludný kruh väzňov v base a vonku, neschopnosť opätovnej adaptability, vopred sabotovaný pokus o normálny život. Nálepka „bývalý väzeň a vrah“ ich prenasleduje a limituje na slobode dodnes, no nie je tým najväčším krížom, ktorý si nesú na pleciah. Tým je ukrutná psychologická úzkosť, problém so socializáciou a najmä výčitky. Dodnes ich nestretlo zmierenie. Kainove deti. Jeden puškou zabil vlastného otca, druhý nožom dobodal spolužiaka, ktorý sa pokúšal o pomer s jeho matkou, tretieho chcel znásilniť vychovávateľ v polepšovni, tak sa bránil a dnes sa ako bezdomovec schováva pred ľuďmi.

Maďarský producent a dokumentarista Marcell Gerö snímku *Kainove deti* debutoval. Odvážna celovečerná minútáž (99 minút) je pri tomto titule absolútne na mieste. Vykresliť súčasnú situáciu a sledovať emocionálny život troch bývalých väzňov na pozadí ich súkromných dejín nie je nič jednoduché. Gerö pracuje s dobovým videoarchívom. Fragmenty rozhovorov s niekdajšími väzňami predeľujú zhluky samostatných sekvencií, ktoré zároveň vytvárajú separovanú linku s dramaturgicky prísne poskladanou vnútornou štruktúrou. Táto línia má dôležitý význam v celkovej koncepcii, no sama, reagujúc na filmový materiál, nakrútený v súčasnosti a poskladaný v sugestívnej strihovej skladbe, zvyšuje svoju mieru a rozsah informácií, čím vytvára schopnosť šokovať znovu a opäť. Kainove deti sú desivou alegóriou osudovej dotknutelnosti každého z nás.

**Koniec świata
Koniec świata**
Réžia: Monika Pawluczuk
Poľsko 2015, 40'

Filmy

Posledná noc na zemi

Mesto Lodž, tretie najväčšie mesto Poľska, si žije svojím životom. Nezávisle od toho, že je 21. decembra a podľa mayského kalendára ide o poslednú noc pred údajným koncom sveta. 40 minút fragmentov poslednej noci na zemi, vytvárajúcich lineárnu výpoveď fyzických, ale aj duševných útrap obyvateľov mesta sa nesie v intímnej atmosfére. Trpiteľov nevidíme, len počujeme. Obraz prezentuje ich záchrancov a samotné mesto Lodž, ktoré sa stáva hlavnou postavou filmu.

Neživá hlavná postava rozpráva cez svojich obyvateľov. Voayerské pohľady do bytov náhodných ľudí, ktorých okná svietia v tme lodžských sídlisk, ulice mesta spoza okna sanitky, skrz nikdy nespiače bezpečnostné kamery a hlavne telefónne výpovede ľudí v núdzi.

Telefonáty na tiesňovú linku 112 prezentujú fyzické útrapy ľudí, nie vždy ide o vážne prípady a pár z nich privedie aj úsmev. Nie vždy si však divák dokáže vizualizovať jednotlivé situácie, ako je zachraňovanie tety trinásťročným dievčaťom, zúfalú žiadosť starčeka pripútaného v zamknutom byte k posteli či útrpnú pomoc manželovi staršej panej, ktorá nevládze obrátiť jeho ťažké telo. Operátora tiesňovej linky spoznáваме podľa mimiky jeho tváre a profesionálnej navigácie volajúcich občanov, nič viac sa však o ňom nedozvedáme.

Naopak rádio Lodž, tvoriace druhú naratívnu líniu príbehov, a jeho moderátor Kuba sú omnoho osobnejší. Jeho úlohou nie je navigovať ľudí v ohrození života, ale vypočuť osamotené prípady hľadajúce duševnú oporu. Kuba počúva a vedie dialóg, tematika konca sveta otvára cestu k osobným výpovediam, ktoré ho stavajú do úlohy terapeuta. Jeho empatický prístup vrcholí priznaním o prekonaní podobne ťažkej choroby, ako trápí jednu z volajúcich poslucháčok. Prenos rádia znie aj v interiéri sanitky brázdiacej mesto. Vodič rozpráva svoj osobný príbeh straty manželky, ktorý dotvára jeden z fragmentov tragických prípadov obyvateľov mesta.

Zvuková zložka je primárnym naratívnym prvkom. Dialógy vo forme telefonátov a jediná priama výpoveď na kameru vodiča sanitky sú sprevádzané obrazom, ktorého úloha je v naratívnej rovine sekundárna. Ambientná hudba dotvára takmer hororovú náladu dokumentu.

Využitie mestských bezpečnostných kamier spolu s voayerskými zábermi do okien panelákov dopĺňa pocit dojem hororového *mockumentu* využívajúceho *found footage*. Divák tak má pocit, že videné je prepojené s počutým a osoby za oknami, či na ulici sú tie, ktoré volajú o pomoc. Temné, rozpršané ulice mesta, prítmnie v rádiu sanitka osvetlená len slabým svetlom ulice či zatemnená, miestami priam začiernená časť obrazu počas snímania operátora tiesňovej linky vytvára temnú, pesimistickú atmosféru sveta strácajúceho sa v čierňave, čakajúceho na zánik.

Ponúka im možnosť prezentovať ich vnímanie konca sveta, ich myšlienok a pocitov. Ľuďom v krízovom centre, v sanitke, v hasičskom aute, v panelákových bytoch dáva najavo, že nie sú sami a spoločne sú prepojení rádiovým vysielaním počas čakania na polnoc.

Чичо Тони, Тримата глумаци и ДС
Стрýčko Tony, Traja blázni a tajná služba
 Réžia: Mína Mileva, Vesela Kazakova
 Bulharsko 2014, 86'

Filmy

Politika verzus umenie

Antony Trajanov je priekopník bulharskej animácie, ktorému bolo uznanie dlho odopierané. Režisérky, pôvodne animátorka a herečka, Mína Milevaso a Vesela Kazakova so svojim debutovým celovečerným dokumentárnym filmom *Strýčko Tony, Traja blázni a tajná služba* vyvolali v Bulharsku búrlivé reakcie a obrovskú návštevnosť v kinách.

Ide o portrét autora s minútážou dlhometrážneho snímku, spracovaného dynamickým spôsobom, s ktorým sa častejšie stretávame v anglo-americkej dokumentaristike. Rovnako ako rýchla, rozpochybovaná animácia strýčka Tonyho, aj strihová skladba nám neustále podsúva nové a nové zábery, nové a nové fakty a nezastavuje sa. Statickosť a dôraz na čas, na ktoré sme zvyknutí v európskej tvorbe, sa tu neobjavuje, rovnako ako to je vo filmoch strýčka Tonyho, kde bol pohyb všadeprítomný. Výpovede na kameru, observácia výučby a tvorby, archívne zábery, rekonštrukcia Tonyho pokusu o prvý film z detstva, zrýchlený postup práce, zábery priamo z animovaných filmov, Tonyho amatérska kamera z robotníckeho obdobia či využitie zeleného plátna, pomocou ktorého je Tony zasadený priamo do filmov, to všetko film hravo využíva.

Divák sa dozvedá o priebehu tvorby jeho najznámejších snímok, ako *Vynaliezavá dedinka*, *Pardón*, *De facto* či seriály *Traja blázni* a *Suncho*. Dokument sa nesústreďuje len na Tonyho, ale aj na jeho kolegu režiséra, známeho Donia Doneva, ktorý zohrával dôležitú úlohu počas jeho kariéry.

V úvode sa divák dozvedá, že Tony vyučoval animáciu na univerzite, čo však vedúci katedry popiera a tvrdí, že nikdy nebol zamestnancom. Študenti trvajú na tom, že jeho prednášky boli základom ich štúdiá. Ako to teda bolo? To sa nedozvieme hneď. Film sa k tomuto problému opakovaním vracia, ale až záver ponúka komplexnú odpoveď na túto otázku. Perzekúcia socialistického režimu nikdy nedovolila Tonymu samostatne tvoriť, či prijímať uznanie za jeho prínos animovanému filmu.

Dôležitý je politický aspekt diania. V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch vládol v Bulharsku tvrdý socializmus riadený z Moskvy. Tony nikdy nebol členom strany, a to mu spôsobovalo komplikácie.

Okrem Tonyho o jeho živote vypovedajú domáci a zahraniční režiséri, producenti, animátori, kritici, jeho dcéra a syn. Nejde o jednostrannú výpoveď, ale o komplexný pohľad umelcov a ľudí pohybujúcich sa na bulharskej filmovej scéne a v Tonyho živote niekoľko rokov, čo zdôrazňuje pravdivosť hodnotu dokumentu.

Vplyv jeho tvorby prešiel nielen do domácej scény, v ktorej definoval hnutie, ale aj do zahraničia, kde sa jeho postupy dodnes vyučujú. Obrovský vplyv mal aj na bulharskú popkultúru, dodnes na ulici možno stretnúť odkazy na jeho tvorbu, napríklad v podobe grafity. Tony je veľkou osobnosťou svetovej animácie a tento biografický dokument by mal byť povinnou jazdou každého animátora, fanúšikov animovaného filmu ale aj dokumentu, pretože svojim skvelo zvládnutým remeselným spracovaním výrazne vyniká vo východoeurópskej dokumentaristike.

Utgått på dato
Po záruke
Réžia: Kieran Kollé
Nórsko 2017, 54'

Filmy

Banálny problém osamoteného banánu

Štyria kamaráti Kieran, Alexander, Even a Frikk sa vydávajú na cestu naprieč Nórskom. Necestujú motorizovanou dopravou, ale uprednostnia ekologickjšie riešenie, cyklistiku. Taká cesta by vyžadovala veľa energie, čiže kvalitnú stravu. Štvorica však volí alternatívnu voľbu stravovania, a to využitím vyradeného jedla po záruke z obchodných reťazcov. Na prvý pohľad sa to javí ako šialený nápad. Problém na ktorý dokument poukazuje, nakoniec zobrazuje niečo šialené práve v tom, ako z vyhovujúceho jedla vzniká odpad v takom veľkom množstve. 34 dní zo severu Nórska na juh, s bicyklami naloženými jedlom, 100 kilometrov denne je neľahká úloha, s cieľom upozorniť na spoločnosťou prehliadaný problém zbytočného plytvania jedlom.

Počas posledných rokov téma začína získavať na popularite. Za zmienku stoja dokumenty Valentina Thurna *Taste the Waste* (2010), *Die Essensretter* (2013) alebo *Wastecooking* (2015) Georga Mischa, ktorý sa objavil minulý rok na festivale Jeden Svet. Filmy vznikajú, na problém upozorňujú, čo je však dôležité, treba ponúkať riešenia.

Po Záruke koketuje s možnosťou riešenia problému rozdávaním jedla po záruke ľuďom, to sa však javí kontraproduktívne voči existencii obchodov, ktoré by sa týmto riešením okrádali o potenciálnych zákazníkov. Ľuďom by nič nebránilo prestať nakupovať a čakať len na tovar zadarmo. Druhou možnosťou je smerovanie potravín na poľnohospodárske účely. Pohľad na kravy pochutnávajúce si na zelenine a ovoci je nezvyčajný, riešenie je však funkčné. No napriek tomu, 90 % jedla je stále vhodné na konzumáciu aj pre ľudí. V závere jeden zo štvorice vyjadruje radosť z toho, že lokálny obchod sa rozhodol venovať tieto potraviny utečeneckému centru.

Informovanosťou ľudí, ktorých cestou stretli, prispeli protagonisti filmu k riešeniu problému. Ľudia však môžu stále pochybovať nad kvalitou tovaru po záruke. Presvedčivou sa preto javí scéna prípravy jedla v reštaurácii, a to z potravín, ktoré partia doniesla priamo z koša. Nielen ich skupina, nielen dobrovoľnícke centrum ale aj profesionálni kuchári dokážu oceniť a využiť neškodnosť jedla určeného na likvidáciu.

Vizuálnu stránku dokumentu tvoria dve vrstvy. Veľké celky nádhernej scenérie nórskej prírody strieda jazda chalanov na bicykloch. Druhú vrstvu tvoria ich konfrontácie s obchodnými reťazcami, komunitami miest a mestečiek, cez ktoré prechádzajú. Zobrazenie krásneho severského prostredia nie je využité prvoplánovo. Prepojenie medzi plytvaním jedlom a ochranou prírody existuje vo fakte, že zvyškové jedlo má značný podiel pri tvorbe skleníkového efektu, znečisťuje tak prostredie, či už spaľovaním samotného jedla alebo plastových obalov. Plasty a skládky zároveň poznačujú krajinu a narúšajú ekosystém.

Vizuálne doplnené titulky zobrazujú fakty o spotrebe jedla a jeho plytvaní, a zároveň informujú o čase, mieste a posune skupiny. Komentár sprevádza obraz počas celého filmu, či už formou rozprávača alebo výpoveďou členov skupiny. Samotná estetická funkcia a povedzme že „umelecko“ nie je primárnym cieľom dokumentu. Nejde o road movie, ako skôr o agitačný road dokument. Jeho cieľom nie je len kričať do sveta „je tu problém“, ale počas jeho zobrazovania sa ho snaží aj riešiť.

Turizam!
Turizmus!
Réžia: Tončí Gačina
Chorvátsko 2016, 52'

Filmy

Nekonečný kolobeh chorvátskeho života

Takmer každý z nás bol aspoň raz v zahraničí. Väčšina práve v Chorvátsku, ktorého Jadranské more sa nie neprávom nazýva „slovenské more“. Turizmus!, prvý celovečerný dokumentárny film chorvátskeho režiséra Tončího Gačina nám prezentuje jeho rodnú krajinu tak ako ju poznáme. Hlasito, s melódiou letných diskoték a chorvátskych popových hitov, voňavo, s vôňou grilovaných rýb a mora, horúco, so sálajúcim slnkom a teplým vetrom pofukujúcim medzi množstvom opálených tiel. Chorvátsko je krajina silno závislá od turizmu. Mnoho Chorvátov pracuje len v období turistickej sezóny, počas nej robia všetko, aby sa dokázali postarať o návštevníkov, ktorí tvoria ich jediný príjem.

Fragmenty života Chorvátov počas sezóny sú presne to, čo film ponúka. Rozdeľuje sa na niekoľko častí, no podstatnú sekvenciu tvorí plavba výletnej lode. Totálna absencia komentára necháva film rozprávať obrazom. Áno, zvuková zložka je okrem neutíchajúcej popovej hudby doplnená rozprávaním kapitána, či vedúceho vzdušnej reštaurácie, dôraz má však strih a kamera. Prevažná časť filmu odohrávajúca sa na výletnej lodi vytvára dojem rodinného dovolenkového videa, a divák má pocit, že je práve z jeho dovolenky. Scéna, v ktorej si starší pán vyžaduje pustiť Depeche Mode, hravo evokuje pocit, že by mohlo ísť o otca kohokoľvek z nás.

Dominantným prvkom sú ryby. Počas úvodnej rybárskej sekvencie sa objavuje záber na preplnenú nádrž plnú rýb, ktorá je predzvesťou návalu turistov. Podobne ako ryby, aj turisti tvoria základ obživy v prímorských oblastiach Chorvátska. Na lodi sa striedajú zábery starostlivosti o turistov a prípravy rýb. Strih tu znova vytvára symbolické prepojenie medzi rybami a turistami. Rovnako aj vo vzdušnej reštaurácii je dôraz na konzumáciu rýb. Rybia hlava slúži ako atrakcia pri kŕmení čajok z rúk turistu. Po ich odchode na ostrov Korčula posádka konečne obeduje, „prekvapivo“ rybiacu polievku. Ryby, ryby a zase len ryby. Na druhej strane, nie je nezvyčajné, že ryby tvoria väčšinu jedálneho lístka v prímorskej oblasti. Ale to, ako sa kamera sústreďuje na tento prvok a strih, vytvára väzby, je dôležitým a neprehliadnuteľným faktorom dokumentu. Turisti sú ako ryby – zdroj obživy, domáci ich musia loviť, kŕmiť, lákať na svoje atrakcie a ponúknuť im vhodné podmienky, aby sa vrátili aj o rok.

Okrem turistickej lode sledujeme vzdušnú reštauráciu či jazdu polo-ponorky. Nuda, ktorú zobrazujú tieto sekvencie so žeriavnikom či kapitánom polo-ponorky ukazujú, že práca Chorvátov v cestovnom ruchu nie je náročná, len repetitívna.

Úvod a záver rámcuje pohľad na odlišnú prácu čističa odpadových vôd. Jeho úvodná línia pôsobí nemiestne s predkladaným materiálom, divák naň aj zabudne. Počas sledovania filmu sa vynára otázka: Ide o propagačný dokument podporujúci cestovný ruch v krajine, či kritiku životného štýlu Chorvátov a ich závislosť od turistov? Práca čističa žumpy nie je závislá od turizmu, zároveň je náročnejšia a nepríjemnejšia. No film aj jeho prepája so samotným turizmom. Funkciu plní strihová skladba, od vyberania žumpy, prenosu do čističky, spracovania a vypustenia očistenej vody do mora, kde sú ryby, lovené a zjedené turistami, ktorí zase vytvoria... a sme znova pri čističovi žumpy. Predsa aj jeho osud je spriaznený s cestovným ruchom. Nekonečný kolobeh chorvátskeho života začínajúci pri rybároch a končiaci pri čističovi... alebo práve naopak?

Slobodní
Slobodní
Réžia: Tomislav Žaja
Chorvátsko 2015, 73'

Filmy

Ilúzia svetlých zajtrajškov

Mentálne zaostalí ľudia v Chorvátsku dlhý čas žili v špeciálnych ústavoch, kde im bola venovaná kompletná starostlivosť na úkor ich slobody a samostatnosti. Úvod sleduje týchto inštitucionalizovaných jedincov v ich prirodzenom prostredí. No blíži sa zmena a s ňou odchod z ústavu. Do spoločnosti, za cestou k samostatnosti, zodpovednosti a slobode.

Pre pacientov je to šok. Avšak radostný šok. Začínajú snívať o tom čo ich čaká, čo budú robiť, v ich myšliach vznikajú prvé plány. Snívajú o jednoduchých každodenných maličkostiach, ku ktorým doteraz nemali prístup. Niektorí už svet vnímajú inak a túžia po práci alebo manželstve.

Zábery z ústavu pôsobia znepokojivým dojmom. Niektorí komunikujú a prezentujú svoj postoj k odchodu, no mnohí len sedia a pozerajú do stien. Desivo pôsobí záber pacienta, trhajúceho svoje oblečenie počas zavýjania iného pacienta. Existuje vôbec možnosť začleniť sa do spoločnosti s takýmto postihnutím?

Zoznámenie s novým bývaním sprevádza obrovské nadšenie. No problémy prichádzajú rýchlo. Sylvia má strach z výťahu, nevie ako ho používať a radšej prejde šesť poschodí po schodoch. Chlapi sa snažia nájsť primerané zamestnanie, pretože si uvedomujú, že bez práce nemôžu založiť rodinu, po ktorej túžia. S pracovným uplatnením to nie je ľahké. Niektorí nájdu miesto pri oprave nábytku, rozvoze jedál alebo v poľnohospodárstve. Finančné ohodnotenie nie je uspokojivé, ak teda vôbec nejaké je.

Problémy nastávajú aj pri hľadaní partnera. Tina a Kruno majú výhodu v tom, že žili spolu v ústave a po získaní slobody vo svojom vzťahu pokračujú. No ostatní chlapi to nemajú také ľahké. Neustále rozprávajú o možnostiach a túžbach, ako v prípade Andjelka, ktorý vymýšľa rôzne finty, ako na dievčatá zapôsobiť.

Aj napriek mnohým prekážkam si niektorí plnia svoje sny. Ivan sa stáva na deň policajtom, Mirko získava kameru a nakrúca svoje prvé zábery. Sylvia jazdí na koni a dokonca sa naučí používať výťah. Tina a Kruno diskutujú s farárom o svadbe.

Život mnohých pacientov sprevádza hudba. Sylvia začína spievať v kostole, Andjelko snáva o gitare a rock 'n' rolle, mnohí ďalší radi spievajú a počúvajú chorvátske folkové a popové hity. Aj filmová hudba sa pohybuje od rôznych psychedelických piesní sprevádzajúcich bizarnosti pacientov až po popové hity v ich predvedení.

Nestetávame sa s postojom doktorov, ošetrovateľov či sociálnych pracovníkov, pohľad na zmenu je prezentovaný len očami mentálne zaostalých pacientov. Prejav nehercov je postavený na ich improvizácii, a keď sa aj objaví situácia vyžadujúca prejav na kameru, vznikajú vtipné situácie.

Film napriek mnohým prekážkam a nenaplneným snom mentálne postihnutých hrdinov poukazuje na fakt, že ich život v meste speje k lepšiemu. Rozdiel v spôsobilosti slobodnej existencie je medzi pacientmi značný, preto izolácia v ústave nikdy nebola správnym riešením a možnosť voľby integrácie by nemala byť nikomu odopretá.

Til månen med bestefar
S dedom na mesiac
Réžia: David Alræk
Nórsko 2016, 46'

Filmy

Hľadanie strateného času

Láska ku kamere a kinematografii sa nepreniesla z otca na syna. Preskočila jednu generáciu, zo starého otca na vnuka. V Davidovi sa láska k filmu budovala od detstva. Nielen tým, že bol súčasťou kameramanských záberov svojho starého otca, ten mu navyše kúpil jeho prvú kameru a začal jeho cestu režiséra. Nórsky dokument Davida Alræka je súborom spomienok Davida a zároveň jeho starého otca, pre ktorého film pôsobí ako biografický portrét.

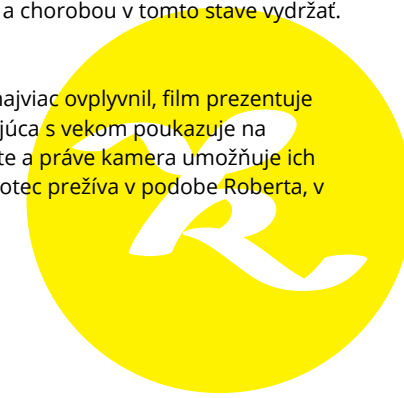
Starý otec bol cestovateľ, dobrodruh, vynálezca a zároveň dokumentarista svojho bohatého života a jeho rodiny. David svojho deda obdivuje a z lásky z nemu a kinematografii sa rozhodol zaznamenať jeho spomienky na filmový materiál, rovnako ako to robil jeho starý otec. Kamera vytvárala silné puto medzi ním a jeho starým otcom a spájala tak až tri generácie v rodine.

Aj keď David vyštudoval filmovú vysokú školu, pokračuje v tradícii svojho starého otca a jeho portrét je zachytený štýlom domácej kamery. Tej sekundujú archívne zábery z tvorby jeho deda a dopĺňajú tak spomienky, ktoré už starý otec nie je schopný interpretovať. Trpí totiž stareckou demenciou, ktorá mu pomaly kradne pamäť.

Veľkú časť dokumentu tvoria vhodne pospájané archívne zábery. Na zobrazenie prítomnosti využíva časozbernú metódu, a divák tak má možnosť sledovať postupné zhoršovanie situácie v živote starého otca. Strata možnosti využívať automobil, ktorý ho sprevádzal jeho cestami svetom a stal sa tak symbolom jeho slobody, je predzvesťou jeho príchodu do domova dôchodcov, kde sa podľa slov dcéry cíti ako tiger v klietke. Hoci vek a choroba kradnú jeho slobodu a spomienky, vďaka veľkej snahe vnuka život neustráca na radosti a šťastí.

Režisér sa nebojí zachytiť svojho starého otca v nahote, stareckých plienkach, či pri močení v kríkoch na ulici po návšteve krčmy. Táto iniciatíva zobrazenia tabuizovaných situácií avšak nepôsobí nedôstojne, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať, ale zdôrazňuje prirodzenosť starého otca a jeho otvorený postoj k životu. Najsilnejšiu časť prináša záver filmu. Posledná veľká cestovateľská výprava starého otca do miesta jeho narodenia. Cieľom je vytvorenie poslednej spomienky. Pamäť starého otca oživa príchodom do rodného miesta, spoznáva a komentuje všetko čo vidí. Vnútri sa niečo mení. Cestovateľ oživa. Cestovateľ nachádza stratenú slobodu. Cestovateľ nachádza svoju pamäť. Otázne je, na ako dlho dokáže ľudská pamäť trápená vekom a chorobou v tomto stave vydržať. Záver prináša odpoveď na túto otázku.

Hoci ide o poctu a portrét osobnosti, ktorý Roberta najviac ovplyvnil, film prezentuje otázku nesmrtnosti človeka. Zábudlivosť prichádzajúca s vekom poukazuje na pomínelosť spomienok a zážitkov v ľudskom živote a práve kamera umožňuje ich archiváciu, a tým možnú formu nesmrtnosti. Starý otec preživa v podobe Roberta, v jeho spomienkach a odovzdaní svojich skúseností.

Кеймбридж
Cambridge
Réžia: Eldora Trajakova
Bulharsko 2015, 64'

Filmy

Učiť sa, učiť sa, učiť sa!

Tak povedal súdruh Lenin a obyvatelia Dolného Cibaru si vzali jeho slová k srdcu. Najchudobnejšia oblasť Bulharska, v ktorej prevažnú časť obyvateľstvo tvoria Rómovia, je vo svete preslávená pod názvom Cambridge vďaka svojej vysokej vzdelanosti, ako tvrdí rovnomenný dokument. Tento nezvyčajný fakt, vzhľadom nato, že ide o rómsku osadu, je ústrednou témou filmu. Počas štyroch ročných období sleduje osudy učiteľov a žiakov cibarskej školy, ich postoje k učeniu, svetu a životu.

Rámcovanie do štyroch ročných období je obľúbený postup pri etnografickom dokumente. Ponúka možnosť sledovať nažívanie osôb v danej lokalite v rôznych časových obdobiach a vytvoriť si celistvý obraz ich života. Každé obdobie ponúka a prináša niečo nové, či už prístup k práci, kultúrne a športové udalosti, ale aj prispôsobovanie každodenného života zmenám v prírode.

Zaujímavým prvkom je striedanie viacerých formátov obrazu, pri prírode a poľnohospodárstve prevláda 16:10 a 16:9, pri dedinských sekvenciách 4:3. Pri záberoch prostredia je praktickejší väčší formát.

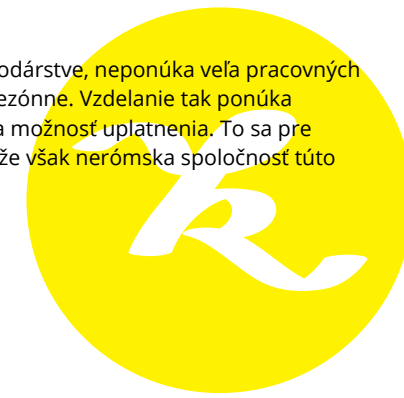
Na chod školy nazerá film cez jej učiteľov a žiakov. Každý z učiteľov má iné motivácie prečo zostať v Cibare, keďže nejde o najvhodnejšie miesto na život. Nieкто to vníma ako poslanie od boha, ďalší ako povolanie, pre ktoré treba niečo obetovať. Deti majú jasno. Vysoká škola v zahraničí a následná emigrácia. Im Cibar nemá čo ponúknuť.

Čo však desí rodičov, je existencia silnej diskriminácie. Bráni vzdelaniu v mestách a lepším pracovným pozíciám. Mnoho rodičov opisuje svoje kladné skúsenosti z Talianska a Španielska, kde práca ponúka možnosť zárobku, z ktorého sa dá financovať štúdium detí.

Silným motívom je aj náboženské cítenie občanov Dolného Cibaru. Kostol, po škole druhá najzobrazovanejšia inštitúcia, je miestom, kde sa stretávajú matky. Počas zimy prebieha 16. januára náboženská slávnosť a na jar krst. Viera a tradície mali v rómskej kultúre vždy silné miesto, ani vzdelanie nemá vplyv na výrazný odklon od zvykov.

Keďže ide o agrikultúrnu oblasť, počas celého roka sa film venuje motívu poľnohospodárstva. Od lovu rýb, chovu kráv až k zberu slnečnice a hrozna či bizarnú formu trestu za vysvedčenie, vo forme vyhrážania sa deťom, že ak nebudú mať samé áčka dostanú kozu, ktorú budú musieť celé leto chovať.

Rurálna krajina, fungujúca na skromnom poľnohospodárstve, neponúka veľa pracovných možností. To málo, čo je k dispozícii je obmedzené sezónne. Vzdelanie tak ponúka možnosť presunu do mestských oblastí, kde je väčšia možnosť uplatnenia. To sa pre mladých Rómov javí ako najsilnejšia motivácia. Dokáže však nerómska spoločnosť túto snahu oceniť?

Królowa Ciszzy
Kráľovná ticha
Réžia: Agnieszka Zwiefka
Poľsko 2014, 80'

Filmy

Bez slov

Kamkoľvek Denisa príde, je tam iná, je cudzinkou, je vyvrheľom. Príčinou nie je jej pôvod z Rumunska. Nejde ani o to, že je Rómka. Dokonca ani fakt, že je bezdomovec a žobrák nezohráva úlohu v jej odcudzení.

Nepozná slová, nevie ich vyslovovať. Auditívna stránka sveta je jej cudzia. Kontakt a komunikácia je obmedzená na gestikuláciu a mimiku. Aké je to byť žobravým hluchonemým Rómom v cudzej krajine? To je otázka, na ktorú sa snaží odpovedať Agnieszka Zwiefka vo svojom druhom dokumente. Už jej prvý film *Albert Cinema* sa zaoberal osudom ľudí z ulice, a *Kráľovná ticha* je ešte odvážnejší počín ako jej prvotina.

Hlavnú hrdinku Denisu nemožno pochopiť. Je to ešte mladé dievča, ktoré nikdy nevedelo rozprávať, a od dvoch rokov prestalo počuť. Jej rodičia však vnímajú fakt, že reaguje na hudbu a možno na popud filmového štábu vedú Denisu k doktorovi. Pomoc sa núka u logopedičky, ktorú niekoľkokrát navštevujú. Tak sa začína jej cesta k slovám.

Dokument je portrétom osoby odsudzovanej aj vo svojej komunite. Denisa je v európskom ponímaní niekde na úrovni nedotknuteľných v Indii, čo je najnižšia kasta odvrhnutá mimo spoločnosti. A práve prepojenie s Indiou je to, čo jej prináša radosť v podobe bollywoodskej produkcie, ktorú aj napriek absencii zvuku zbožňuje.

Tu sa observatívny dokument transformuje na hraný film, a to indický muzikál, v ktorom vizuálna stránka naberá podobu bollywoodskeho videoklipu. Tento jav sa niekoľkokrát opakuje, a prináša prekvapenia v podobe akceptácie Denisy, jej centralizáciu v malom fiktívnom univerze jej sveta, ktorý sa aspoň na chvíľu stáva skutočnosťou.

Nevedie ju hudba, ale pozorovanie indických tanečných choreografií, ktoré si prispôsobuje a vytvára vlastné. No videoklipové časti prinášajú aj príbeh tvorený deťmi či filmovým štábom, a jeho smerovanie ovplyvňujú udalosti v osade či predmety, ktoré deti počas svojich hier a lúpežných výprav do zberných košov získavajú. Čaro týchto sekvencií sa prejavuje v zapájaní spoločnosti do choreografií. Najprv sú to len rómske deti, neskôr aj deti zo sídliska a ku koncu ľudia rôznych vekových skupín priamo z mesta. Kontrastne to však pôsobí s návratom do reality, v ktorom je Denisa zase len ignorovaná žobráčka.

Cieľom filmu je ponorenie sa do vnímania sveta tak, ako ho vníma Denisa. Získanie načúvacieho prístroja je obrovský zvrät v Denisinom živote. Prestáva nezrozumiteľne hulákať, snaží sa imitovať prichádzajúce slová a fascinovane vníma zvuky. Spolu s ňou sa aj film zameriava na každodenné maličkosti, ako vŕzganie dverí či kvapkanie vody. Je to jedno z najväčších priblížení do jej tichého sveta. Rozprávajúca bábika je priam zázrak, kvôli ktorému sa objavia aj slzy. A tie predtým neprichádzali ani pri osočovaní a bití ostatnými deťmi.

Aký osud Denisu čaká? Naučí sa rozprávať? Začlení sa do spoločnosti? Bude takou Rómkou, akí sú jej rodičia? Alebo má možnosť dosiahnuť to, čo bulharskí Rómovia v dokumente *Cambridge* (str. 32). Papier od doktora je pre ňu skvelá rekvizita pri žobraní. Ale čo ak Denisa túto úlohu odmieta a žobrať nechce...

Projekčné miesta a lokálni promotéri 2017

Mephistotelian cinema club

Školský internát - Kolpašská 1586/9 Banská Štiavnica, 969 56 a Gymnázium Andreja Kmaťa v Banskej Štiavnici, Gollnerovej-Gwerkovej 6
Kontaktný mail: jasmine@atlas.sk
www.facebook.com/groups/162892833848773

A4 – priestor súčasnej kultúry

Karpatská 2, 811 05 Bratislava
Kontaktný mail: kinoinak@a4.sk
Web: a4.sk
www.facebook.com/A4.priestor.sucasnej.kultury

Foajé

Štefánikova 16, 811 04 Bratislava
Kontaktný mail: info.foaje@gmail.com
Web: foaje.net
www.facebook.com/Foaje

KC Dunaj

Nedbalova 3, 811 01 Bratislava
Kontaktný mail: kcdunaj@kcdunaj.sk
Web: kcdunaj.sk
www.facebook.com/kcDunaj

Zapadnutý KÚT – (kultúra, umenie, tvorivosť)

Antonyho fabrika, Turzovská 411/17, Gelnica 056 01
Kontaktný mail: info@zapadnutykut.eu
Web: zapadnutykut.eu
www.facebook.com/pg/zapadnutykut
Kino Tabačka
Gorkého 2, 040 01 Košice
Kontaktný mail: nina@tabacka.sk
Web: tabacka.sk
www.facebook.com/tabackafanpage

Diera do sveta

Námestie osloboditeľov 1, 03101 Liptovský Mikuláš
Kontaktný mail: dieradosveta@gmail.com
Web: dieradosveta.sk
www.facebook.com/dieradosveta

Mestská scéna Martin

M. R. Štefánika 1037/54, 036 01 Martin
Kontaktný mail: peter.trmos@gmail.com
Web: mestskascena.sk
www.facebook.com/mestskascena

Regionálne kultúrne centrum v Prievidzi

Záhradnícka 19, 971 01 Prievidza
Kontaktný mail: ivan@berkat.sk
Web: berkat.sk
www.facebook.com/berkatslovensko

Café Sládkovič

Mierové námestie 33, Trenčín 91101
Kontaktný mail: info@sladkovic.sk
Web: sladkovic.sk
www.facebook.com/cafesladkovic

Nástupište 1-12

podchod Autobusovej stanice Topolčany
Kontaktný mail: info@nastupiste.sk
Web: nastupiste.sk
www.facebook.com/Nastupiste

Berliner Dkp

Pekárska 40,
Kontaktný mail: info@malyberlin.sk
Web: www.malyberlin.sk
www.facebook.com/MalyBerlin

Mladá Archa

Hlavná 17, 917 08 Trnava
Kontaktný mail: viera.zuborova@gmail.com
www.facebook.com/mladaarchatrnava

Profilový centier

Filmový klub Watch & Think

Fakulta sociálnych vied, Pekárska 40/A, 917 01 Trnava
Kontaktný mail: denisa.karabová@gmail.com
www.facebook.com/fk.watch.think

Kafé Džezva

Tehelná 4, 960 01 Zvolen
Kontaktný mail: kafe.dzezva@gmail.com
www.facebook.com/KafeDzezva

Stanica Žilina-Záriečie

Závodská cesta 3/2844, 010 01 Žilina
Kontaktný mail: martin@stanica.sk
Web: www.stanica.sk
www.facebook.com/StanicaZilinaZariecie

OZ PreNos / Kino Bastard

Klub Kolečko, Hálkova 3, 01001 Žilina
Kontaktný mail: ozprenos@gmail.com
www.facebook.com/OZPrenos

RIVA Bratislava

Rázusovo nábrežie, 81102 Bratislava
Kontaktný mail: rivabratislava@gmail.com
Web: rivabratislava.sk
www.facebook.com/rivaba

Kino Tatran

Námestie sv. Egídia 43/86, 058 01 Poprad
Kontaktný mail: kino@visitpoprad.sk
Web: kinotatran.sk
www.facebook.com/Kino-Tatran-113036505384292/?fref=ts

Literárna kaviareň Viola

Tkáčska 2, 080 01 Prešov
Kontaktný mail: info@literarnakaviaren.sk
www.facebook.com/violapresov

BAŠTA – kultúrno-komunitné centrum Bardejov

Veterná ulica 12, Bardejov
Kontaktný mail: kovacikp@gmail.com
www.facebook.com/bastakulturcentrum

Galéria Ľudovíta Fullu – SNG

Makovického 1, 034 01 Ružomberok
Kontaktný email: zuzana.hruskova@sng.sk
Web: www.sng.sk/ruzomberok
www.facebook.com/galerialudovitafullu

Cooltajner

Odborov 245, Považská Bystrica
Kontaktný email: boruta.tom@gmail.com
www.facebook.com/cooltajner

DOT. Contemporary Art Gallery

Lazaretská 13, 811 08 Bratislava
Kontaktný mail: info@dotgallery.sk
Web: dotgallery.sk
www.facebook.com/dotgallery.bratislava

Profilový centier

Hlavný organizátor

**institute of
documentary
film**

Medzinárodní partneri

Projekt finančne podporili

Co-funded by the
European Union

Creative
Europe
MEDIA

• Visegrad Fund

Mediálni partneri

DENNÍK

KINEČKO

film.sk

:RÁDIO_FM

CITYLIFE

Regionálni partneri

Atos

RELAS

FRONTINUS
radio
Žilina 104.6 Čadca 90.1 Martin 90.2

Večerník
ŽILINSKÝ

klub kolečko
HUDBA ŽILINA

Podpora a partneri

**alternative
distribution
of creative
documentaries**

Na Slovensko prináša KineDok
distribučná spoločnosť Filmtopia.
Za koordináciu projektu na Slovensku
sú zodpovedné:

Eva Križková
ek@filmtopia.sk

Jana Šafáriková
filmtopia@filmtopia.sk

Texty zostavili: Matej Sotník a Matej Sibyla
Redakcia: Eva Križková
Jazykové korektúry: Jitka Madarášová
Grafická úprava: Adam Križka

